

УДК 378.016:811.111

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-68-121-128>

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗВО

© Фандєєва А. Є., Чевичелова О. О.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Інформація про авторів:

Фандєєва Аліна Євгенівна: ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2728-2864>; Fandyasportik@outlook.com; кандидат економічних наук, доцент кафедри іноземних мов; Харківський національний автомобільно-дорожній університет; вулиця Ярослава Мудрого, 25, Харків, 61002, Україна.

Чевичелова Олена Олександрівна: ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5325-5734>; chevychelova910@ukr.net; старший викладач кафедри іноземних мов; Харківський національний автомобільно-дорожній університет; вулиця Ярослава Мудрого, 25, Харків, 61002, Україна.

У статті розглядаються питання підвищення ефективності формування у студентів компетенції іншомовного писемного мовлення в технічному ЗВО. Беручи до уваги зростання вимог до писемного мовлення студентів іноземною мовою, значний потенціал творчого писемного мовлення для підвищення рівня володіння іноземною мовою та відсутність розроблених систем вправ для її навчання, автори пропонують принцип поетапного формування мовленнєвих навичок і умінь. Неоднаковими рисами кожного наступного етапу є збільшення обсягу письмового висловлення, розширення тематики і проблем спілкування, збільшення інформативності текстів і ступеня самостійності студентів у процесі мовленнєвої діяльності з продукування письмових висловлювань. Значна увага приділяється інтеграції читання та письма як видів мовленнєвої діяльності, зокрема автори пропонують низку прийомів, які допоможуть при навчанні творчого писемного мовлення. Детально розглядаються принципи роботи з текстами-зразками, що наочно ілюструють специфічні особливості ефективного письма, та завдання, які допоможуть розвинути у студентів вміння письмово формулювати власні думки та аргументувати свої твердження. Також автори наголошують на ефективності використання стратегії розвитку критичного мислення для написання оригінальних текстів («РАФТ»). Зазначається, що основною проблемою, що може виникати на заваді застосування запропонованих прийомів та принципів, є те, що студенти мають труднощі з розумінням змісту прочитаного тексту, не кажучи вже про його написання. Цю проблему можна вирішити поетапністю підходу до впровадження цих прийомів та принципів у навчання. Питання навчання студентів іншомовного письма потребують подальшого розгляду, адже письмо володіє значним розвиваючим потенціалом, який ще, на жаль, не знайшов належного використання в практиці навчання іноземних мов, особливо це стосується питань навчання іншомовного творчого писемного мовлення в технічному ЗВО.

Ключові слова: іноземна мова, писемна компетенція, технічний ЗВО, текст-зразок, читання та письмо.

Фандєєва А. Є., Чевичелова Е. А. «Повышение эффективности формирования иноязычной письменной компетенции студентов технических вузов».

В статье рассматриваются вопросы повышения эффективности формирования у студентов компетенции иноязычной письменной речи в техническом вузе. Принимая во внимание рост требований к письменной речи студентов на иностранном языке, значительный потенциал творческой письменной речи для повышения уровня владения иноязычной речью и отсутствие разработанных систем упражнений для обучения ей, авторы предлагают принцип поэтапного формирования речевых навыков и умений. Отличительными чертами каждого следующего этапа являются увеличение объема письменного высказывания, расширение тематики и проблем общения, увеличение информативности текстов и степени самостоятельности студентов в процессе речевой деятельности по созданию письменных высказываний. Значительное внимание уделяется интеграции чтения и письма как видов речевой деятельности, в частности авторы предлагают ряд приемов, которые помогут при обучении творческой письменной речи. Подробно рассматриваются принципы работы с текстами-образцами, которые наглядно иллюстрируют специфические особенности эффективного письма, и задания, которые помогут развить у студентов умение письменно

формулировать свои мысли и аргументировать свои утверждения. Также авторы подчеркивают эффективность использования стратегии развития критического мышления для написания оригинальных текстов («РАФТ»). Отмечается, что основной проблемой, которая может возникать на пути применения предложенных приемов и принципов, является то, что студенты имеют трудности с пониманием содержания прочитанного текста, не говоря уже о его написании. Эту проблему можно решить поэтапно подходом к внедрению этих принципов и приёмов в обучение.

Вопросы обучения студентов иноязычному письму требуют дальнейшего рассмотрения, ведь письмо обладает значительным развивающим потенциалом, который еще, к сожалению, не нашел должного использования в практике обучения иностранным языкам, особенно это касается вопросов обучения иноязычной творческой письменной речи в техническом вузе.

Ключевые слова: иностранный язык, письменная компетенция, технический вуз, текст-образец, чтение и письмо.

A. Fandieieva Ye. O. Chevychelova "Improving the efficiency of developing students' foreign language written competence at technical universities".

The article discusses the issues of increasing the effectiveness of developing students' foreign language written competence at higher technical education institutions. Taking into account the growing requirements for students' writing skills in a foreign language, the great potential of creative writing for increasing the level of foreign language proficiency and the lack of developed systems of exercises for its teaching, the authors offer a staged approach to the formation of written communicative competence. The specific features of each subsequent stage consist in increasing the volume of narrative writing, expanding topics and communication problems, increasing the information content of the texts as well as the degree of students' independence in the process of their own writing. Much attention is paid to combining writing and reading as types of speech activity. In particular, the authors offer foreign language teachers a number of techniques that can enhance teaching creative writing. The article considers in detail the principles of working with exemplar texts, which clearly illustrate specific features of effective writing, and assignments that can help students develop the ability to formulate their thoughts and write argumentative pieces. The authors also emphasise the effectiveness of using strategies like RAFT to develop critical thinking for writing original texts. It is noted that the main problem that may arise during the implementation of the offered techniques and principles is that students have trouble understanding texts for reading, let alone create their own pieces of writing. This problem can be solved by the staged approach to the implementation of these principles in the educational process. The issues of developing students' foreign language writing skills require further consideration, since writing has an enormous developmental potential, which, unfortunately, has not yet been properly used in teaching foreign languages, especially with regard to teaching foreign creative writing at a technical university.

Keywords: *foreign language, written competence, technical university, exemplar text, reading and writing.*

Постановка проблеми. Загальновідомо, що володіння іноземною мовою є обов'язковим компонентом професійної підготовки сучасного фахівця будь-якого профілю, який прагне досягти успіху у своїй галузі. Основною метою навчання іноземної мови у ЗВО є підготовка творчих фахівців, які вільно володіють іноземною мовою як в усній, так і письмовій формах її функціонування. Через тривалу відсутність соціального замовлення на оволодіння іншомовним письмом питання навчання писемного мовлення іноземною мовою є недостатньо дослідженими. Тим часом, у сучасному мультилінгвальному, полікультурному та інформаційно-комп'ютерному світі письмове мовлення набуває все більшого значення.

В останні десятиліття в методиці викладання іноземних мов стали приділяти все

більше уваги навчання писемного мовлення. Писемне мовлення починає сприйматися як самостійний і самоцінний засіб і мета навчання. Як вітчизняні тести з англійської мови, такі як зовнішнє незалежне тестування, так і міжнародні тести, такі як Cambridge First Certificate, Cambridge Advanced English, Cambridge Proficiency English, TOEFL, IELTS і багато інших, включають як обов'язковий елемент письмову частину, розмір і формат якої відрізняється в залежності від типу дискурсу.

Аналіз останніх досліджень. Навчання творчого писемного мовлення відіграє важливу роль у процесі навчання іноземної мови. Про можливість взаємозалежного використання всіх видів мовленнєвої діяльності з метою інтенсифікації процесу навчання наголошували в своїх роботах М. Вайсбурд, М. Кудряшов, Ю. Пассов та інші.

Проте ставлення до навчання письма як виду мовленнєвої діяльності завжди було неоднозначним – від розгляду його в якості мети навчання до повного заперечення необхідності навчати письма. Нині більшість вітчизняних і зарубіжних методистів (І. Бім, Н. Гальскова, П. Гурвич, О. Мирослюбов, Ю. Пасов, Р. Уайт, П. Уінгард, Дж. Ебботт і інші) наголошують на необхідності опанування студентами навичок письма, однак питання змісту і методів навчання не є в достатній мірі вивченими і обґрунтованими.

Існують також проблеми, пов'язані з відсутністю ефективних методик навчання цього виду мовленнєвої діяльності. Досвід показує, що найбільш поширеним видом робіт при навчанні письма є переписування з підстановкою пропущених орфограм або граматичних форм, у той час як завдання типу есе виконуються зрідка. Однією з головних причин, які обумовлюють складнощі при навчанні творчого писемного мовлення, викладачі-практики називають відсутність систем вправ, спрямованих на поетапне навчання створення іншомовного писемного тексту, і недостатню розробленість питань навчання писемного мовлення в методичній літературі.

Формулювання цілей статті. Зростання вимог до писемного мовлення студентів, значний потенціал творчого писемного мовлення для підвищення рівня володіння іноземною мовою, відсутність розроблених систем вправ для навчання творчого писемного мовлення визначають актуальність дослідження.

Мета статті – вивчити зміст і способи навчання писемного мовлення як творчої мовленнєвої діяльності та запропонувати шляхи підвищення ефективності формування у студентів компетенції іншомовного писемного мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо говорити про писемне мовлення як вид мовленнєвої діяльності, важливо окреслити поняття «письмо» та «писемне мовлення», які нерідко підмінюють один одного і тому потребують конкретизації. Під навчанням письма мається на увазі досить широке коло питань – від навчання каліграфії та орфографії, вміння зафіксувати в письмовій формі усні висловлювання елементарного рівня до написання складних видів письмових робіт – есе, рецензій, статей.

Писемне мовлення є більш вузьким поняттям, визначеним О. Леонтьєвим як форма мови, яка реалізується в графічній субстанції і

володіє певною структурною організацією, що відрізняється від організації усного мовлення» [4]. Р. Мільруд зазначає, що писемне мовлення є вмотивованим видом мовленнєвої діяльності, що здійснюється відповідно до правил письмової форми комунікації [5]. У нашому дослідженні використовується термін «писемне мовлення», яке, згідно з вищевказаними визначеннями, розглядається, з одного боку, як процес формулювання і вираження думок у вигляді письмових знаків мови (з урахуванням впливу соціокультурних і комунікативно-ситуативних чинників), а з іншого – як результат у вигляді фіксованого тексту.

Під компетенцією іншомовного писемного мовлення розуміємо здатність студентів як умову успішного виконання іншомовної писемної діяльності на основі володіння сукупністю мовних знань та мовленнєвих умінь із метою створення письмового іншомовного тексту відповідно до ситуації спілкування.

Навчання писемного мовлення як творчої діяльності передбачає навчання оформлення власних думок у вигляді тексту. О. Гришина зазначає, що в процесі створення тексту, тобто в процесі мовленнєвої діяльності, людське мислення здатне виокремлювати явища з темпоральними (діахронними і синхронними) зв'язками і каузальними зв'язками [2]. На думку В. Капінос, Н. Сергєєвої, все розмаїття висловлювань врешті-решт відображає сприйняття світу в трьох видах: у статиці, що сприймається предметно, одномоментно; в динаміці, що сприймається в русі, в часі; в причинно-наслідкових зв'язках [3].

Принцип поетапного формування мовленнєвих умінь і навичок є одним з основних принципів навчання іншомовного спілкування. Кількість етапів навчання іншомовного письма як виду мовленнєвої діяльності визначається цілями навчання. Більшість методистів (А. Щукін, С. Шатилов та ін.) виділяють три етапи [10]:

1. Підготовчий. На цьому етапі відбувається розвиток техніки письма, оволодіння практичними навичками каліграфії, графіки, орфографії та пунктуації. Оволодіння вміннями письма починається на етапі шкільного навчання з розвитку техніки письма, оволодіння графічним письмовим мовним кодом. На цьому етапі відбувається формування навичок на основі виконання спеціальних лексико-граматичних вправ, що виконуються письмово.

2. Тренувальний. На цьому етапі студенти за допомогою рецептивної текстової діяльності аналізують мовні засоби, що відповідають комунікативній задачі, а також опановують вміння використовувати мовний матеріал у процесі трансформації готового тексту з метою створення вторинних текстів.

3. Продукування. Студенти створюють власні тексти заданих жанрів.

Деякі методисти виділяють етапи навчання відповідно до умінь, що розвиваються на цих етапах: початковий, середній, просунутий (Н. Гальскова, Н. Гез). Так, на початковому етапі формуються вміння обміну особистою інформацією в обмеженому обсязі в письмовій формі (вміння написати ім'я, адресу, вік, дату народження, заповнити анкети після прибуття в готель, написати вітальну листівку, записку) [1].

Середній етап забезпечує більш інтенсивний розвиток умінь письма в більш широкому спектрі ситуацій спілкування: вміння запитувати і передавати інформацію з конкретних тем, пояснювати суть проблем і можливі способи їх вирішення, висловлювати власні міркування в межах загальнокультурної тематики: фільми, музика, книги (написання особистого листа з метою повідомлення інформації про себе, свою родину, інтереси та захоплення, запросити інформацію у свого адресата, описати подію, написати нескладну розповідь).

Просунутий етап передбачає досягнення високого рівня сформованості умінь у галузі письма, що виражається в синтезі, аналізі інформації, висловленні своєї думки з розгорнутою аргументацією, оцінці подій, логічному викладі суті обговорюваної теми, структурованні висловлювання відповідно до жанрово-стильових особливостей письмового повідомлення. Основними письмовими досягненнями студентів будуть есе, звіт, особистий лист, що містить аргументовану думку автора з якого-небудь питання, оцінку подій, замітка в газету.

Визначальними ознаками кожного наступного етапу є збільшення обсягу письмового висловлення, розширення тематики і проблем спілкування, збільшення інформативності створюваних текстів і ступеня самостійності студентів у процесі мовленнєвої діяльності зі створення письмових висловлювань. Слід зазначити, що в основі такої класифікації етапів навчання лежить Загальноєвропейська система рівнів

володіння іноземною мовою, розроблена у вигляді шкали рівнів, які фіксують ступінь досягнення вимог до володіння мовою.

Як відомо, письмо тісно пов'язане з читанням. Вони мають у своїй основі спільну графічну систему мови. Під час письма відбувається кодування думки за допомогою графічних символів, а в процесі читання – їх декодування і розшифровка. Володіти писемним мовленням – означає вміти бути до кінця зрозумілим для інших. Читач тільки через мовлення може зрозуміти, що саме має на увазі автор, чому звертається до тієї чи іншої теми, на які питання він відповідає своїми міркуваннями.

Л. Щерба одним із перших у своїх роботах висунув ідею про те, що читання є ефективним способом оволодіння іншомовним писемним мовленням, адже саме читання розвиває «чуття мови». Тексти містять важливий мовний матеріал, мовні зразки, мовні кліше, а імітація іншомовного друкованого тексту є основою навчання писемного мовлення, яке повинне наслідувати прочитане. Він також наголосив на важливості наявності комунікативного завдання писемного мовлення (цілі й аудиторія), його практичної спрямованості (рід діяльності тих, кого навчають, професія) і систематичності (регулярності й тривалості) в навчанні іншомовного писемного мовлення [9].

Виходячи з цих міркувань, поєднання читання та письма як видів мовленнєвої діяльності є важливим у процесі навчання іншомовного писемного мовлення. Ефективними є завдання, що допомагають студентам дізнатися про важливі функції тексту. Наприклад, коли студенти отримують завдання узагальнити текст, вони починають помічати ознаки того, що добре написані тексти мають набір основних рис, які необхідно враховувати в процесі написання певних типів творів. Читання текстів-зразків (шаблонів) знайомить студентів із важливими особливостями писемного мовлення, які вони потім можуть успішно використовувати.

Оскільки читання сприяє розвитку всіх пізнавальних процесів, поєднання читання та письма як видів мовленнєвої діяльності допоможе студентам отримати такі знання [12]:

1. Метазнання, що передбачають розуміння процесів читання та письма стосовно цілей та завдань. Наприклад, читаючи чи пишучи статтю, студент розуміє, які стратегії читання та письма узгоджуються з цим форматом.

2. Знання в конкретній галузі, що стосуються суті та змісту прочитаного та написаного тексту.

3. Знання основних особливостей тексту, які включають формат тексту, структуру та жанр, а також орфографічні та синтаксичні комбінації, прийняті в певній мові чи культурі.

4. Процедурні знання, що включають інтеграцію складних процесів для написання творів та використання стратегій доступу до інформації під час читання тексту.

Дослідження доводять [12], що поєднання письма та читання є ефективним при викладанні будь-яких дисциплін, адже дає змогу студентам розвивати своє писемне мовлення в різноманітних контекстах. А творче писемне мовлення, в свою чергу, покращує розуміння прочитаного, розвиває критичне мислення та сприяє кращому засвоєнню знань із певної дисципліни. Варто зауважити, що завдяки правильному визначенню цілі навчання читання та письма, з огляду на їх значення в розвитку інших умінь, виконанню вправ, які повністю відповідають цій цілі на відповідному етапі навчання, і усне мовлення поступово ставатиме більш розгорнутим та послідовним.

Аналіз навчання студентів Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (ХНАДУ) іншомовного писемного мовлення дозволив зробити висновок, що для ефективної інтеграції цих видів мовленнєвої діяльності слід дотримуватися певних прийомів, які розглянемо далі.

У ході оволодіння писемним мовленням студентів механічного, автомобільного та економічного факультетів навчали розуміти, що ті, хто пишуть, і ті, хто читають, використовують подібні стратегії, знання та вміння для створення смислового змісту.

Студенти проводять більше часу читаючи, ніж пишучи, тому вони більш обізнані щодо навичок, необхідних для читання. Демонстрація зв'язку між читанням і письмом може допомогти їм перенести свої навички читання на письмо та навпаки.

Під час навчання ми чітко окреслили студентам взаємозв'язок між читанням і письмом. Наприклад, щоб допомогти студентам розпізнати структуру причини/наслідку під час читання та використовувати цю структуру під час письма, ми попросили їх прочитати науковий текст із цією структурою. Акцентували увагу студентів на основних

особливостях структури причини/наслідку, наприклад, вживанні сигнальних слів, таких як *because, cause, effect, if, and then*. Можна сказати студентам: «Отже, тепер ви знаєте, що деякі сигнальні слова автори використовують, коли хочуть, щоб їх читачі зрозуміли причини та наслідки. Тепер ви можете використовувати ці знання, коли пишете про причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами й діями». Важливо наголошувати на чіткому зв'язку між тим, що студенти вивчили під час читання, і тим, як вони можуть застосовувати це під час свого писемного мовлення. Таким чином ми розвиваємо їх здатність до розуміння взаємозв'язку між читанням і письмом.

Щоб допомогти студентам зрозуміти, що так само як читачі використовують стратегії декодування тексту та його змісту, автори використовують стратегії для наповнення тексту змістом, ми заохочували студентів у процесі прочитання твору намагатися візуалізувати місце дії, створюючи мисленнєві образи на основі змальованих автором сенсорних образів. Так само, створюючи власні твори, студенти можуть власними словами змалювати зорові образи, запахи, звуки, смаки, дотики та рухи.

Щоб привернути увагу студентів до особливостей розкриття автором смислового змісту, ми розмістили анотації на полях текстів-зразків, а також попросили студентів відповісти на питання за прочитаним текстом, використовуючи вставні речення (*cognitive-strategy sentence starters*). Ці інструменти допомагають студентам структурувати своє мислення та письмо та зосередитися на ключових особливостях. Вставні речення допомагають студентам писати шляхом моделювання того:

- що автори мають на думці під час написання творів;
- що думають читачі, коли анотують прочитані ними тексти;
- як автори генерують ідеї для текстів, які вони пишуть.

Наприклад, ми запропонували студентам прочитати перший абзац тексту та письмово доповнити фразу «*At first, I thought ..., but now, I think ...*». А потім попросили їх доповнити кожний абзац тексту, використовуючи вставні речення. Під час роботи над абзацами студенти також повинні були звернути увагу на логічну послідовність викладу думок у творі.

Завдання з використанням ключових слів та фраз із твору (*story impressions*)

допомагають студентам розвинути знання про текстові особливості, які автори використовують під час складання певних оповідних жанрів. Так, наприклад, вправа може містити завдання, у якому студентам необхідно скласти розповідь, використовуючи добірку ключових слів із твору, і таким чином передбачити зміст твору.

Читаючи кілька текстів, об'єднаних спільною темою, студенти зможуть навчитися оцінювати та узагальнювати інформацію. Ми дали можливість студентам працювати в парах або групах для того, щоб узагальнити тексти, а потім для закріплення знань кожен студент виклав узагальнення в письмовій формі. Для аналізу творів з різними точками зору ми дали завдання прочитати твори та написати переконливе есе, а потім переглянути та оцінити твори одногрупників, а також проаналізувати власний твір. Такі завдання використовуються для того, щоб розвинути у студентів уміння формулювати власні думки та аргументувати свої твердження. Адже писемне мовлення має продуктивно-рецептивний характер, воно є одночасно і продуктивним, і рецептивним процесом. Тому такі властивості писемного мовлення, як неспонтанність і сповільненість темпів дають необмежені можливості для самокорекції. Необхідність останньої викликана підвищеними вимогами до точності викладу думки в письмовій формі.

Для підвищення ефективності формування іншомовної писемної компетенції студентів використовувалися різноманітні текстові зразки, щоб виділити ключові особливості текстів.

Доцільно використовувати такі зразки, щоб навчити студентів ключовим особливостям ефективного письма, аби вони могли використовувати їх у власному писемному мовленні. Тексти-зразки можуть наочно ілюструвати специфічні особливості ефективного письма. Ці особливості включають задум, структуру, вибір слів, граматику, пунктуацію та правопис, використання літературних прийомів тощо.

Запропонувавши студентам текст-зразок, ми підкреслили його особливості, що відповідають конкретній навчальній меті. Кольорове маркування є одним із способів виділити текстові особливості. Тобто, ми навели приклад аргументованого тексту з кожним аргументом, виділеним жовтим кольором, визначили їх, а потім обговорили кожен, коли група читала приклад.

Аналогічно, використовуючи приклад художнього твору, щоб наголосити на темі, ми обговорили в аудиторії визначення теми та запропонували студентам виділити ознаки теми синім кольором під час читання зразка вголос. Після того, як студенти зрозуміли особливості, попросили їх змодельовати ці особливості у власному письмовому тексті.

У ході навчання ми використовували зразки з різною якістю писемного мовлення, щоб студенти могли відрізнити риси хороших зразків від середніх та поганих зразків для різних типів тексту. Ми акцентували увагу студентів на тому, що відрізняє високоякісний текст від менш якісного. Студенти робили нотатки до прикладів, а потім створювали список особливостей, на які орієнтувалися, переглядаючи власні чернетки.

Важливо наголосити на тому, що ключові особливості типів тексту можуть відрізнитися або можуть бути більш чи менш помітними залежно від мети, аудиторії та форми. Ми запропонували студентам подумати, як можна було б розкрити ту саму тему в різних типах текстів. Розглянули різні типи текстів – статті про новини, інформаційні довідки, науково-дослідні роботи, щоб проілюструвати, як один і той самий зміст по-різному передається в залежності від аудиторії чи мети.

Застосування таких стратегій, як «РАФТ», призначених для розвитку критичного мислення для написання оригінальних текстів, можуть підсилити ефект від завдань на порівняння/протиставлення, оскільки «РАФТ» пропонує студентам подумати про роль (хто пише) (R), аудиторію (A), формат (у якій формі) (F) та тему тексту (T). Цей метод привчає студентів розглядати тему з різних боків і точок зору, навчає навичкам писемного мовлення. Він формує систему суджень, сприяє вмінню аналізувати, формулювати обґрунтовані висновки, оцінки [12]. Тобто студент обирає роль, потім вирішує, кому призначатиметься його текст, визначається з форматом і темою. Частина умов вже можуть бути задані. Наприклад, тема. А вона визначає ролі. Однак ролі тут теж можуть бути дуже нетипові.

Під час моделювання та оцінки власних писемних висловлювань студенти можуть застосовувати рубрики та контрольні списки з основними рисами технік ефективного письма. Цей прийом допоміг з'ясувати аспекти, які студенти повинні були засвоїти.

Окремо варто було б сказати і про потенційні перешкоди на шляху до

впровадження зазначених вище рекомендацій. Одна з головних – це те, що студенти мають проблеми з розумінням змісту прочитаного тексту, не кажучи вже про його написання.

У більшості груп є студенти, що мають проблеми з читанням та письмом іноземною мовою. Тобто досить часто у них можуть виникати труднощі розуміння змісту під час читання текстів відповідного рівня. У такому випадку необхідно подумати про встановлення різних цілей читання та письма для студентів різних рівнів володіння мовою, вимагаючи в них виконання завдань відповідно до рівня їх знань. Наприклад, якщо перед групою поставлено завдання написати в есе про п'ять основних змістових моментів, то студентів, які відчувають труднощі, можна попросити написати про один-два основні моменти. Поступово викладачі можуть давати таким студентам більшу кількість завдань із читання та письма.

Варто зауважити, що коли студенти пишуть про те, що вони прочитали, це допомагає розвинути не тільки їхнє розуміння прочитаного, але й навички читання. Завдання з письма допомагають їм краще зрозуміти певні аспекти змісту тексту. Наприклад, щоб допомогти студентам зрозуміти текст, попросіть їх написати основну ідею тексту та одну другорядну деталь. Ця вправа допоможе їм краще осягнути важливі аспекти прочитаного.

Розвиток писемного мовлення студентів – важке завдання. Адже писемне мовлення має бути багатослівним, точним і розгорнутим: тільки таким чином можна досягти порозуміння між розділеними часом і простором співрозмовниками. Перехід від максимально стислого внутрішнього мовлення до максимально розгорнутого писемного мовлення є складною розумовою операцією навіть на рідній мові. При вивченні іноземної мови на психофізіологічні труднощі викладу думки в письмовому вигляді нашаровуються складності побудови фрази іноземною мовою і неадекватність відображення явищ об'єктивної реальності в різних мовах.

Зауважимо, що однією з найпоширеніших причин недостатнього володіння іноземним писемним мовленням є невміння студентів поставити себе на місце

того, хто читатиме текст, врахувати ту обставину, що читач не зобов'язаний і не може знати заздалегідь ситуації, з якої виходить автор, тому найважчим у письмовому викладі своїх думок є початок. Той, хто пише, починаючи виклад проблеми, вже знає в цілому її змістовий сенс, тоді як читач при прочитанні перших фраз його знати не може. Не враховуючи цього, багато студентів часто починають із таких фраз, які можуть набувати сенсу тільки за умови знання всього подальшого. Тому писемне мовлення має бути в повній мірі розгорнутим і зв'язним.

Очевидно, що писемне мовлення складне за своєю будовою, але воно дозволяє в процесі написання ретельніше працювати над словесним вираженням думки. Звідси зрозуміло, що потрібен самоконтроль власного мовлення, тренування, аналіз реакцій читачів, почуття адресата. Тому писемне мовлення посідає важливе місце в розвитку загальної та мовленнєвої культури, адже воно створює найбільші можливості для свідомої роботи над словом.

Висновки. Перспективи подальших досліджень. Отже, з огляду на зростання вимог до іношомовного писемного мовлення студентів та відсутність розроблених систем вправ для його навчання в технічному ЗВО, був запропонований принцип поетапного формування мовленнєвих навичок і умінь на основі інтеграції читання та письма як видів мовленнєвої діяльності. Для навчання студентів іношомовного писемного мовлення були розроблені прийоми роботи з різними текстовими зразками, використання яких є доцільним для формування іношомовної писемної компетенції студентів. Практичне застосування запропонованих прийомів удосконалило вміння студентів письмово формулювати власні думки, аргументувати свої твердження та довело ефективність використання стратегії розвитку критичного мислення для написання оригінальних текстів.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування іношомовної писемної компетенції студентів технічних ЗВО. В умовах сьогодення питання методики навчання іношомовного писемного мовлення потребують подальшого розгляду та розробки.

2. Гришина О. А. Методика комунікативно спрямованого тестування англomовної компетенції в читанні у майбутніх інженерів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. А. Гришина. – Київ, 2014. – 301 с.

Список використаних джерел:

1. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М. : Академия, 2006. – 336 с.

3. Капинос В. И. Развитие речи: теория и практика обучения / В. И. Капинос, Н. Н. Сергеева. – М. : ЛИНКА-пресс, 1994. – 191 с.

4. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 287 с.

5. Мильруд Р. П. Методика преподавания английского языка / Р. П. Леонтьев. – М. : Дрофа, 2005. – 256 с.

6. Скляренко Н. К. Методика формування іншомовної компетентності у техніці письма / Н. К. Скляренко // *Іноземні мови*. – 2012. – № 2. – С. 13–18.

7. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції С. В. Смоліна // *Іноземні мови*. – 2010. – № 4. – С. 16–23.

8. Тарнопольський О. Б. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою / О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 288 с.

9. Щерба Л. В. Как надо изучать иностранные языки / Л. В. Щерба. – М. : Госиздат, 1929. 54 с.

10. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам. Теория и практика / А. Н. Щукин. – М. : Филоматис, 2004. – 416 с.

11. Evans V. Successful Writing (Upper Intermediate) / V. Evans. – Swansee : Express Publishing, 2004. – 136 p.

12. Graham S. Teaching secondary students to write effectively / S. Graham, J. Bruch. – Washington, DC : National Center for Education Evaluation and Regional Assistance (NCEE), Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, 2016. – 90 p.

13. Remizantseva K. Using the model of blended learning in teaching the English language to students of non-language specialties / K. Remizantseva // *Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад.* – Харків, 2019. – № 64. – С. 143–154.

References:

1. Galskova, ND & Gez, NI 2006, *Teoriya obucheniya inostrannym yazykam. Lingvodidaktika i metodika* [Theory of teaching foreign languages. Linguodidactics and methodology], Akademiya, Moskva.

2. Hryshyna, OA 2014, 'Metodyka komunikatyvno spriamovanoho testuvannia

anhlomovnoi kompetentsii v chytanni u maibutnikh inzheneriv' [Methods of communicatively oriented testing of English language competence in reading by future engineers], *Kand.ped.n. thesis*, Kyiv.

3. Kapinos, VI & Sergeeva, NN 1994, *Razvitie rechi: teoriya i praktika obucheniya* [Speech development: theory and practice of teaching.], LINKA-press, Moskva.

4. Leontiev, AA 1997, *Osnovy psixolingvistiki* [Fundamentals of psycholinguistics], Smysl, Moskva.

5. Milrud, RP 2005, *Metodika prepodavaniya anglijskogo yazyka* [English Teaching Methodology], Drofa, Moskva.

6. Sklyarenko, NK 2012, 'Metodyka formuvannia inshomovnoi kompetentnosti u tekhnitsi pysma' [Methods of forming foreign language competence in writing techniques], *Inozemni movy*, no. 2, pp. 13-18.

7. Smolina, SV 2010, 'Metodyka formuvannia inshomovnoi leksychnoi kompetentsii' [Methods of forming foreign language lexical competence], *Inozemni movy*, no. 4, pp. 16-23.

8. Tarnopolsky, OB & Kozhushko, SP 2008, *Metodyka navchannia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv pysma anhliskoiu movoiu* [Methods of teaching writing in English of students of higher educational institutions], Nova knyha, Vinnytsia.

9. Shherba, LV 1929, *Kak nado izuchat inostrannye yazyki* [How to learn foreign languages], Gosizdat, Moskva.

10. Shhukin, AN 2004, *Obuchenie inostrannym yazykam. Teoriya i praktika* [Learning foreign languages. Theory and practice.], Filomatis, Moskva.

11. Evan, V 2004, *Successful Writing (Upper Intermediate)*, Express Publishing, Swansee.

12. Graham, S & Bruch, J 2016, *Teaching secondary students to write effectively*, National Center for Education Evaluation and Regional Assistance (NCEE), Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, Washington.

13. Remizantseva, K 2019, 'Using the model of blended learning in teaching the English language to students of non-language specialties', *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, Kharkiv, no. 64, pp. 143-154.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2020 р.